

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
AJALOO JA ARHEOLOOGIA INSTITUUT
EESTI AJALOO OSAKOND

Eesti-Rootsi suhted 1934–1940

Bakalaureusetöö

6 EAP

Ketlin Lillepuu

Juhendajad: Janet Laidla ja Silver Loit

TARTU 2023

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Saadikud ja asjurid 1934–1936.....	6
1.1. Otto Artur Grant	6
1.2. Artur Haman (Tuldava)	7
1.3 Karl Robert Pusta	10
1.4 Reinhold Kask	11
2. Saadik Heinrich Laretei ametiaeg 1936–1940.....	13
3. Perspektiivid.....	22
4. Hinnangud vaikivale ajastule.....	24
5. Kultuurikoostöö.....	27
5.1. Kultuur	27
5.2. Rannarootslased	28
5.3. Turism	29
Kokkuvõte.....	31
Kasutatud allikad ja kirjandus.....	33
Summary.....	35

Sissejuhatus

2021. aastal tähistati Rootsi ja Eesti diplomaatiliste suhete 100. aastapäeva. 1921. aastal tunnistas Rootsi Eesti vabariiki *de iure*. Pärast Rootsi valitsuse tunnustuse saamist kulus veel aastaid, et korrastada kahe riigi vahelisi konsulaarsuhteid, avada saatkonnad ning luua tihedamad diplomaatilised suhted. Diplomaate oli ametisse nimetatud aga juba varem. 1919. aasta jaanuaris nimetati Eesti esimeseks konsuliks Rootsis Arnold Posti. Rootsi esimene asjur Eestis, Carl Einar Thure af Wirsén, nimetati ametisse 1921. aasta augustis. Sama aasta oktoobris nimetati Rootsi saadikuks Eestisse ja Lätti Ulf Torsten Undén, kes resideerus Riias. 1928. aasta aprillis nimetati Eesti saadikuks Rootsi Friedrich Akel. Diplomaatiline läbikäimine kestis 1940. aastani, mil välisministeerium ja Eesti saatkond likvideeriti.

Käesolevas bakalaureusetöös käsitletakse Eesti saatkonna tegevust Rootsis 1934. aastast kuni 1940. aasta suveni. Uurimuses on keskendunud Eesti saatkonna saadikutele ning asjuritele. Tähelepanu all on vastutavate diplomaatide ametiaegadel toimunud visiidid ning märkimisväärsamad sündmused Eesti ja Rootsi läbikäimises. Töö eesmärgiks on analüüsida, millised muudatused leidsid aset Eesti ja Rootsi vahelistes suhetes 1934. aastast kuni saatkonna sulgemiseni ning kuidas nähti kahe riigi vahelisi suhteid ja selle arenguperspektiive. Oluliseks vaatepunktiks on Eesti ja Rootsi kultuuriline koostöö, Rootsi vähemusrahvus Eestis ning mõlemapoolsed märkimisväärsed visiidid.

Eesti-Rootsi diplomaatilisi suhteid vaikival ajal ei ole varasemalt süvitsi uuritud. Eesti ja Baltikumi suhetest kahe maailmasõja vahel on kokkuvõtva teose kirjutanud Wilhelm M. Carlgren.¹ Eesti-Rootsi suhteid kahe maailmasõja vahel on uurinud ka Aleksander Loit, kes oma artiklis keskendus suhete erinevatele tahkudele (kirik, majandus, poliitika, kultuur jne).² Eesti-Rootsi diplomaatilisi suhteid on uurinud Eero Medijainen oma teoses "Saadiku saatus", keskendudes Eesti esindustele Skandinaavias ja saadikutele Stockholmis.³ Rannarootslaste eluolust Eestis on Viktor Aman kirjutanud kultuuriloolise ülevaate.⁴ Stig Hadenius on kirjutanud kokkuvõtva teose Rootsi välispoliitikast 20. sajandil.⁵ Ülevaate Rootsi välispoliitikast Teise maailmasõja ajast annab Wilhelm M. Carlgreni teos "Svensk

¹ Wilhelm M. Carlgren. Rootsi ja Baltikum. Maailmasõdade vahelisest ajast sõjajärgsete aastateni. Ülevaade. Tallinn: Olion, 1995.

² Aleksander Loit. „Relationen mellan Estland och Sverige 1918–1940. En översikt.“ *Annales Societatis Litterarum Estonicae in Svecia*: No. 13 (2006).

³ Eero Medijainen. Saadiku saatus. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1997.

⁴ Viktor Aman. Raamat Eestimaa rootslastest. Kultuurilooline ülevaade. Tallinn: Argo, 2017.

⁵ Stig Hadenius. Swedish politics during the 20th century. Stockholm: Swedish Institute, 1990.

utrikespolitik 1939–1945”.⁶ Selle teose juures on huvitav, et Eestit ja Baltimaid üldiselt mainitakse Rootsi välispoliitikaga seoses vaid üksikuid kordi. Sellest võib teha järelduse, et Balti riike ei peetud sel ajavahemikul väga oluliseks. Riigirootslaste jaoks oli siiski oluline säilitada häid suhteid nii oma vähemusrahvusega Eestis kui ka eestlaste endaga. Oluline oli selle väikese Rootsi rahvakillu käekäik ning nende kultuuri säilitamine.

Saatkonna ja saadikute tegevuse uurimiseks on kasutatud Eesti saatkonna Stockholmis fondi (RA, ERA.1587) ning Eesti välisministeeriumi fondi (RA, ERA. 957). Arhiivimaterjalidest olid käesoleva uurimistöö kontekstis suurima tähtsusega saatkonna raportid ja ülevaated, mis välisministeeriumile igal kvartalil esitati. Raportites olid välja toodud ka mitmed visiidid, vestlused ning konfliktid. Saatkond vahendas välisministeeriumile ka olulisemad artiklid, mida Rootsis Eesti kohta avaldati. Uurimistöö käigus oli märkimisväärse olulisusega oli kaasaegne ajakirjandus nii Eestist kui ka Rootsist. Uurimisel keskenduti Eesti saatkonnale Stockholmis, kuhu oli määratud ka saadik või ametlik ajutine esindaja. Rootsi saadik Eestis asus alaliselt Riias, Eestisse oli määratud vaid konsul.

Rootsi on tänapäeval Eestile tähtsuselt teine kaubanduspartner. 1930. aastatel soovitud koostöö Baltikumi ja Põhjamaade vahel on tänapäeval eksisteeriv Nordic-Baltic Eight (NB8) nime all.⁷ Eestil ja Rootsil on vastastikused saatkonnad ning konsulaadid. Samuti korraldatakse vastastikuseid visiite kahe riigi vahel. Alles 2.–4. mail 2023 külastasid Rootsi kuningas Carl XVI Gustaf ja kuninganna Silvia Eestit. Vähem oluliseks ei saa pidada ka jätkuvat koostööd kultuurivaldkonnas, samuti rannarootslaste kultuuri säilitamise alal. Näiteks asutati 1990. aastal vanasse Pürksi mõisa ja kunagisse Pürksi rahvaulikooli hoonesse Noarootsi Gümnaasium, mille eesmärgiks oli rootsi keele ja Põhjamaade kultuuri süvitsi õpetamine.

Uurimus on jaotatud viieks peatükiks. Esimene neist kirjeldab kronoloogilises järjekorras saadikuid ja asjureid 1934. aastast kuni 1936. aasta suveni. Vahepeatükkides on nimetatud märkimisväärsed visiidid ja sündmused nende ametiajast. Teiseks peatükiks on saadik Heinrich Laretei ametiaeg, mis on toodud omaette peatükina saadiku ametiaja pikkust ja tegevuse mahtu silmas pidades. Kolmandas peatükis on analüüsitud Eesti ja Rootsi vaheliste suhete perspektiive, keskendudes diplomaatide ja teiste poliitikute hinnangutele. Neljas

⁶ Wilhelm M. Carlgren. Svensk utrikespolitik 1939–1945. Stockholm: Allmänna förlaget, 1973.

⁷ Välisministeeriumi veebileht.

<https://www.vm.ee/rahvusvaheline-suhtlus-uleilmne-estlus/regionaalne-koostoo/pohja-balti-koostoo-nb8>.

peatükk kirjeldab Rootsi meeleolusid vaikiva ajastu kohta. Viiendas peatükis on analüüsitud Eesti ja Rootsi vahelisi kultuurikontakte.

1. Saadikud ja asjurid 1934–1936

Eesti ja Rootsi vaheliste suhete märgatavam jähennemine leidis aset Friedrich Akeli ametikoha vahetusega.⁸ Akel nimetati Rootsi, Taani ja Norrasse saadikuks 1928. aasta mais,⁹ 1933. aasta detsembris nimetati ta saadikuks Saksamaale, mille järel ta 1934. aasta jaanuaris Stockholmist lahkus.¹⁰

Suhete jähennemise põhjused pärinesid varasemast ajaperioodist. 1933. aasta 4. detsembril vestles Akel Rootsi välisministri Rickard Sandleriga Rootsi julgeoleku teemal. Vestlusest järeldas Akel, et Rootsi kavatseb jätkata oma passiivset välispoliitikat.¹¹ Euroopa ebastabiilne olukord, mille tõid kaasa Hitleri võimuletulek Saksamaal ja NSVL välispoliitiline aktiveerumine, tekitasid soovi eemalduda potentsiaalsetest kriidest.¹² Rootsil ei olnud kasulik välismaailmale näidata, et neil on Baltimaades poliitilisi huvisid. Koostöö võis toimuda vaid majandus- ja kultuurivaldkonnas.¹³ Üheks põhjuseks poliitilisest koostööst hoiduda olid ka Balti riikides kehtiv autoritaarne riigikord. Seda võib küll käsitleda ettekäände ja vabandusena, mida kasutati Baltimaadest distantseerumiseks.¹⁴ Rootsi avalik arvamus Eestist muutus kriitilisemaks pärast riigipööret (vt peatükk 4), kuid suhted sellega ei katkenud ning juba sama aasta septembris külastas Eestit Uppsala peapiiskop Erling Eidem.

1.1. Otto Artur Grant

Pärast Akeli lahkumist Stockholmis määrati saatkonna ajutiseks asjuriks Otto Artur Grant.¹⁵ Grant oli varasemalt olnud iseseisev esindaja Kopenhaagenis, pärast Akeli lahkumist usaldati talle Eesti esindamine lisaks Taanile ka Rootsis ja Norras.¹⁶

Granti ametiaja kõige märkimisväärsem sündmus Eesti ja Rootsi vahelistes suhetes oli 1934. aasta septembris toimunud Uppsala peapiiskopi Erling Eidemi visiit Eestisse. Visiidi peamiseks põhjuseks oli Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kiriku uue piiskopi, Hugo Bernhard Rahamäe ordineerimine. Enne ordineerimist jõudis peapiiskop külastada ka rannarootsi alasid

⁸ Medijainen, lk 74.

⁹ “Dr. Akel nimetatud saadikuks Norrasse ja Taani”, Päewaleht, 05.05.1928, lk 3.

¹⁰ “Jüripäev välisesindustes”, Lääne Elu: Läänemaa häälekandja, 30.12.1933, lk 1.

¹¹ RA, ERA.1587.1.63, l. 2–3, Poliitilisi märkmeid Rootsist Välisministeeriumi Poliitilisele Osakonnale. 05.12.1933.

¹² Medijainen, lk 74.

¹³ Magnus Ilmjärvi. Hääletu alistumine. Eesti, Läti ja Leedu välispoliitilise orientatsiooni kujunemine ja iseseisvuse kaotus 1920. aastate keskpaigast anneksioonini. Tallinn: Argo, 2010. Lk 321.

¹⁴ Medijainen, lk 75.

¹⁵ “Dr. Akel sõidab Berliini”, Päewaleht, 28.01.1934, lk 3.

¹⁶ Medijainen, lk 70.

ning Rootsi gümnaasiumi Haapsalus.¹⁷ Visiidile järgnes südamlik kiri peapiiskopilt Rahamäele, milles tänati hea ja sõbraliku vastuvõtu eest ning edastati küllakutse Uppsalasse järgneval aastal.¹⁸ 13. juunil 1935 Rahamägi vastuvisiidi ka ette võttis. Tol korral küll Uppsala ülikooli 500. aasta juubelipidustustele.¹⁹ Visiitides võis näha endise kultuurialase koostöö jätkumist.

Välispoliitiliselt oli Rootsi tähelepanu Soomel. Suurt muret ja poleemikat tekitas tollal Rootsi keele alalejäämine Soomes. Rootsi välisminister kinnitas, et rootsi keel on sillaks kahe maa vahel ning olukord võiks muutuda, kui suhtlus peaks toimuma kolmandas keeles.²⁰

1.2. Artur Haman (Tuldava)

1934. aasta detsembris nimetati Grant Londoni saatkonna nõunikuks. Saatkonna ajutiseks esindajaks määrati Artur Haman (alates 1936. aastast Tuldava). Haman oli varasemalt töötanud välisministeeriumi protokollülemena.²¹ Ametikohta täitis ta kuni uue saadiku määramiseni.

1935. aasta esimesel veerandil oli Rootsi välissuhetes tuntav jähnenemine suhetes Soomega. Selle põhjuseks oli jätkuvalt keeleküsimus. Paljude rootslaste arvates oli ainuke õigustus soomlaste kuulumisele Skandinaavia rahvaste sekka nende oskus kõnelda rootsi keelt. Välispoliitiliselt polnud sellel Hamani arvates aga mingit tähendust Eesti jaoks, sest Rootsi peamiseks eesmärgiks oli ennast mitte siduda väliste kohustustega. Nii oli tema arvates võimatu, et Rootsi valitsuse välispoliitika võiks nii palju muutuda, et tekiks huvi Skandinaavia ja teiste Baltimaade poliitilise koostöö vastu.²²

1935. aasta esimese veerandi Rootsi kaubanduslike järelepärimiste järgi Eestist prognoosis Haman, et Rootsi import Eestist on suurenemas, eriti põlevkivisaaduste osas. Sel hetkel polnud veel võimalusi piisavalt põlevkivi pakkuda.²³ Prognoos läks aga täppi. 1938. aastaks oli prognoositav kiviõli eksport Rootsi 2 000 tonni, järgmiseks aastaks aga juba 10 000 tonni.²⁴ Sellele aitas kaasa kiviõli tollimaksu kaotamine 1938. aastal. Tollase saadiku

¹⁷ Aman, lk 498–499.

¹⁸ “Rootsi peapiiskopi tänukirjad”, Postimees, 09.10.1934, lk 1.

¹⁹ “Piiskop jõudis tagasi”, Päevaleht, 14.06.1935, lk 7.

²⁰ RA, ERA 1587.1.63, l. 24, Stockholmi saatkonna kiri Välisministri abile, 03.03.1934.

²¹ “A. Haman Eesti ajutiseks esindajaks Stockholmi”, Järva Teataja, 19.12.1934, lk 3.

²² RA, ERA.957.14.172, l. 13, Stockholmi saatkonna 1935. a. I veerandi ülevaade Välisministeeriumi poliitilise osakonna direktorile. 21.04.1935.

²³ RA, ERA.957.14.172, l. 16, Stockholmi saatkonna 1935. a. I veerandi ülevaade Välisministeeriumi poliitilise osakonna direktorile. 21.04.1935.

²⁴ “Eesti tolmuõli – uus maailmaturu kaup”, Uus Eesti, 23.03.1938, lk 4.

Heinrich Laretei hinnangul oli Rootsi tolli peadirektor Nils Wohlin kaasa aidanud seaduse vastu võtmisele riigipäeval. Põhjuseks olid nii Rootsi majanduslikud huvid kui ka fakt, et Wohlin oli suur Eesti sõber.²⁵

1.2.1. Seljamaa visiit Rootsi

1935. aasta mais leidis aset tollase Eesti välisministri Julius Seljamaa visiit Stockholmi. Rootsis võtsid teda vastu Rootsi välisminister Rickard Sandler, Artur Haman ja mitmed Rootsi kõrged isikud.²⁶ Üheks visiidi osaks oli ka audients kuninga juures, mis kestis 10 minutit.²⁷ Samal õhtul korraldati Eesti välisministri auks dinee, millest võtsid osa ka Rootsi peaminister Per Albin Hansson, Soome saadik Stockholmis Rafael Erich, Läti saadik Stockholmis Peter Sēja ning Leedu ja Eesti asjaajajad Antonas Trimakas ja Artur Haman.²⁸

Oma kõnes avaldas Sandler tänulikkust heatahtlikkuse eest, mida Eesti ametlikud asutused ja juhtivad isikud olid Rootsi vähemusrahvuse vastu Eestis näidanud. Minister avaldas tänu meeldiva vastuvõtu eest ja avaldas lootust, et külaskäik aitab Rootsil veenduda poolehoius, mis Rootsis Eesti vastu valitses.²⁹ Kokku lepiti ka Rootsi välisministri vastuvisiit, kuid selle toimumise aega kokku ei lepitud.³⁰

Postimees vahendas Eesti lugejale Rootsi lehtedes kajastatud eeskätt positiivseid meeleolusid. Svenska Dagbladet'is kirjutati, et kuna Eesti on Rootsile kõige lähedasem Balti riik, siis kohtab Seljamaa Rootsis palju sümpaatiat. Artiklis lõpus öeldakse Seljamaale südamlikult tere tulemast. Stockholms-Tidningen kirjutab, et Rootsi sõbralikud tunded Balti riikide vastu on traditsioonilised ja loomulikud. Rootslastele oli meelepärane, et kõik Eesti valitsused olid senimaani oma suhtumisega Rootsi vähemusrahvusesse tõendanud oma lugupidamist Skandinaavia kultuuri vastu. Samuti tervitati ka selles väljaandes minister Seljamaad sõbralikult.³¹

Hilisemas intervjuus Eesti ajakirjanikega rõhutas Seljamaa, et tema külaskäik oli ametlik ning ei omanud poliitilist tagamõtet. Eesmärgiks oli rõhutada kahe riigi vahelisi häid suhteid.³² Visiidil arutas ta Sandleriga Euroopa välispoliitika päevakorra küsimusi. Leiti, et mõlemal

²⁵ Heinrich Laretei. Saatuse mängukanniks. Mällu jäänud märkmeid. Tallinn: Abe, 1992. Lk 196–198.

²⁶ “Välisminister Seljamaa Stockholmis”, Sakala, 17.05.1935, lk 3.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ “Seljamaa Rootsi kuninga juures”, Kaja, 17.05.1935, lk 3.

²⁹ “J. Seljamaa Rootsi kuninga audientsil”, Postimees, 17.05.1935, lk 3.

³⁰ “Välisminister Rootsis tagasi”, Sakala, 20.05.1935, lk 1.

³¹ “Eesti välisminister Stockholmis”, Postimees, 16.05.1935, lk 4.

³² “Eesti on tihedamini seotud Rootsigaga”, Kaja, 16.05.1935, lk 1.

riigil on palju ühiseid huvisid – nii Rootsi kui ka Eesti on pooldavad Rahvasteliidu suurt mõjuvõimu rahvusvahelisel tasandil. Mõlemad on huvitatud sellest, et Euroopa olukord stabiliseeruks ja omavahelised arusaamatused riikide vahel saaksid lahendatud kõige rahulikumal teel. Samuti leiti, et Eesti ja Rootsi vahekorras puuduvad küsimused, mis võiksid kahe riigi vahel konflikte põhjustada: “Meie vahekord on niivõrd korraldatud ja stabiliseeritud, et kõne alla saab tulla vaid nende edaspidine süvendamine.”³³

Seljamaa arvates tundsid vähemalt temaga kokku puutunud rootslased hästi Eesti riigi siseolusid. Suure huviga olevat jälgitud sisepoliitilisi arenguid ning Eesti suhteid teiste riikidega. Head muljet avaldas rootslastele Seljamaa hinnangul nende vähemusrahva seisukord Eestis.³⁴ Asjuri hinnangul oli vähemalt Rootsi sotsialistide teadlikkus Eestis toimuvast suhteliselt madal.³⁵ Seljamaa visiidile järgnevalt ei toimunud suuri muudatusi kahe riigi vahelistes suhetes. Kokku lepiti küll aga Sandleri vastuvisiit, mis kaks aastat hiljem aset leidis ja sedagi pärast mitmekordset edasilükkamist. Seljamaa visiidi soojade tervituste ja ühiste toetusavalduste tegemisele ei järgnenud suuri tegusid, pigem oli tegemist kahepoolse viisakusega, et kahe riigi suhted ka edaspidiselt positiivses joones kujuneksid.

1.2.2. Rootsi sõjalaevastiku külaskäik Eestisse

1935. aasta aprillis palus Rootsi rannakaitse laevastiku ülem luba juulis plaanitavate manöövrite käiguse teha mitteametlikke külaskäike Eesti sadamatesse.³⁶ 1935. aasta juulis toimuski Rootsi sõjalaevastiku visiit Eestisse, et külastada Tallinna, Haapsalu ja Pärnu sadamaid ning Vormsi ja Ruhnu saari. Kokku saabus 17 laeva. Külalistele korraldati pidulikku vastuvõtte.³⁷ Tallinna sadamas peatus 12. – 14. juuli kaks allveelaeva divisjoni koos baaslaev Svea ja lennukikandjaga. Vormsis ja Haapsalus peatus hävitajate ja vahilaevade divisjon. Pärnusse suundus depoolaev. Läbisõidul Riiga peatus Ruhnu saare juure rannakaitse soomuslaevade ja hävitajate divisjon.³⁸ Vormsi sadamasse maabumisel ootas sõjaväelasi ees suur rahvahulk, kes neid pidulikult vastu võttis. Tervel saarel oli selleks puhuks katkestatud töö.³⁹ Samal aastal olid Vormsi saarel pooleli haigla ehitustööd, mistõttu suurem osa haigla sisustusest Rootsi sõjalaevade poolt Rootsist Vormsi saarele kohale toimetati.⁴⁰ Eestist

³³ “Rootsi tunneb suurt huvi Eesti vastu”, Järva Teataja, 20.05.1935, lk 8.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ RA, ERA.957.14.6, 1. 92, Saatkonna kiri Poliitilise Osakonna direktorile. 28.01.1935.

³⁶ “Rootsi sõjalaevad külla”, Sakala, 01.04.1935, lk 1.

³⁷ “Rootsi sõjalaevastik tuleb külla”, Sakala, 05.07.1935, lk 2.

³⁸ “Rootsi sõjalaevastik tuleb Eesti vetesse”, Päevaleht, 04.07.1935, lk 3.

³⁹ “Rootsi sõjalaevastik saabus”, Lääne Elu: Läänemaa häälekandja, 12.07.1935, lk 1.

⁴⁰ “Vormsi haigla avati”, Maamees: "Vaba Maa" põllumajandusline osa, 01.10.1935, lk 1.

lahkumisel jätkasid laevad õppust.⁴¹ Maha jäid küll kaks madrust, kes Pärnu neidudega väljasõitudel käisid ning laevale hilinesid.⁴²

1.3 Karl Robert Pusta

1935. aasta juulis määrati järgmiseks saadikuks Rootsis, Taanis ja Norras Karl (Kaarel) Robert Pusta.⁴³ Augustis andis Pusta üle oma volitused Rootsi kuningale, oktoobris Taani kuningale ja novembris Norra kuningale.⁴⁴ Pusta ametikohale määramisega saadeti Artur Haman Kopenhaagenisse ajutiseks esindajaks. Saatkonna sekretäriks nimetati Reinhold Kask.⁴⁵

Pusta määramises Eesti esindajaks võib näha valitsuse otsust saata Rootsi väga kompetentset ametnikku. Tegemist oli mehega, kes oli mitmel korral pidanud välisministri ametit ning Eestit saadikuna esindanud. Saatkond oli alates 1934. aasta algusest olnud ilma saadikuta, asendajateks olid määratud ajutised asjurid. Pustale ei olnud ametiposti asukohamaa meelepärane. Tema eluloos pälvib ametiaeg Stockholmis vaid mõned leheküljed.⁴⁶ Nii tuli ettepanek talle eneselegi ootamatult.⁴⁷ Lühidalt enne ametipostile suundumist pidas Pusta kõne Rotary klubis, milles kinnitas, et tema ülesandeks on esmajoones säilitada ja süvendada majanduslikke ja kultuurilisi sidemeid kahe riigi vahel.⁴⁸

Rootsi kuninga vastuvõtt Stockholmi lossis oli Pusta sõnul väga sõbralik. Vestlusel uuris kuningas Eesti sisepoliitika kohta. Kuningas mäletas oma visiiti Eestisse 1929. aasta juunis ning uuris inimeste kohta, kellega ta visiidil kokku puutunud oli. Arutati ka maailmapoliitilist olukorda, keskendudes Itaalia ja Abessiinia⁴⁹ sõjale. Kuningas kinnitas vestluses Pustaga oma isiklikku ning Rootsi rahva sõprust eestlaste vastu.⁵⁰ Läbikäimine Rootsi välisministeeriumiga oli Pusta arvates meeldiv, kuid üldpoliitiliste küsimuste arutamisel oldi palju tagasihoidlikumad kui Pariisis või Varssavis.⁵¹ Pusta hinnangul tervitas Rootsi kahe riigi

⁴¹ "Rootsi sõjalaevad lahkuvad", Meie Maa, 17.07.1935, lk 3.

⁴² "Rootsi sõjalaev lahkus", Vaba Maa: Pärnu väljaanne, 15.07.1935, lk 3.

⁴³ "K. Pusta saadikuks Stockholmi", Kaja, 04.06.1935, lk 3.

⁴⁴ Medijainen, lk 75.

⁴⁵ "K. Pusta saadikuks Stockholmi", Kaja, 04.06.1935, lk 3.

⁴⁶ Medijainen, lk 75.

⁴⁷ Kaarel R. Pusta. Saadiku päevik. Tallinn: Olion, 1992. Lk 162.

⁴⁸ RA, ERA.957.14.169, l. 70, Karl Robert Pusta ettekanne Stockholmis, Rotary clubis. 05.11.1935.

⁴⁹ Tänapäeval Etioopia.

⁵⁰ RA, ERA.957.14.169, l. 63, Karl Robert Pusta salajane kiri Vabariigi Välisministrile. 19.09.1935.

⁵¹ Pusta, lk 162.

vahelist lähemat läbikäimist ja majanduslik-kultuurilist koostööd. Mõned rahuaastad oleksid Eesti ja Rootsi suhteid lähendanud.⁵²

Ametikohal oli Pusta vähem kui pool aastat. 1935. aastal kutsuti ta tagasi Eestisse. Nii jäid Skandinaavia riigid taas ilma Eesti saadikust, mis ei mõjunud hästi rootslaste arvamusele Eestist.⁵³ Eestisse saabumisel sattus Pusta vanglasse, süüdistatuna Vabadussõjalaste Liidu vandenõus. Tema nimi figureeris ülesseatava valitsuse nimekirjas välisministrina.⁵⁴ Reaalsuses oli tegemist riigivanema katsega lahti saada “kahtlastest elementidest”. Vangi sattumisega rikuti Pusta võimalused vanale ametikohale naasta.⁵⁵ Stockholmi saatkonna kirjavahetuses ja memodes olukorda ei mainita, kirjavahetus saadikuga asendub kirjavahetusega ajutise asjuriiga. Pusta ametiajal suuremaid välispoliitilisi muudatusi ei toimunud, samuti ei leia aset ühtegi märkimisväärset kultuurilist visiiti. See on ka arusaadav: viimaste volituste üleandmise ja vanglasse sattumise vaheline aeg oli vaid kuu aega.

1.4 Reinhold Kask

1935. aasta detsembris määrati saadiku asendajaks Reinhold Kask, varasem saatkonna sekretär.⁵⁶ Sellel ametikohal oli ta 1936. aasta augustini, mil saadiku ametisse määrati Heinrich Laretei. Selle järel naasis Kask tagasi saatkonna sekretäri ametisse.⁵⁷

1.4.1. Folke Bernadotte külastus

Reinhold Kase ametiaja sisse jäi Rootsi visiitidest 1936. aastal toimunud krahv Folke Bernadotte külastus. Bernadotte saabus Eestisse 11. juunil koos Narva lõvi mälestusmärgi avamise komisjoniga, et valida välja sobilik asukoht selle püstitamiseks. Esimesel päeval oli krahvil ja tema saatjaskonnal audients riigivanema juures. 12. juuni hommikul suunduti Narva, kus tutvuti linna ja rootsiaegse lahingupaigaga.⁵⁸ 13. juunil külastati Haapsalu Rootsi gümnaasiumi esimese lennu lõpuaktust.⁵⁹ Rootsi gümnaasium oli Haapsallu asutatud 1931. aastal. Eesti riik tagas gümnaasiumile ruumide tasuta kasutamise ning õppematerjalid. Samuti

⁵² *Ibid.* lk 163.

⁵³ Medijainen, lk 75.

⁵⁴ “K. R. Pusta vahi all”, Uus Eesti, 15.12.1935, lk 3.

⁵⁵ Medijainen, lk 75.

⁵⁶ “Saadik Vasta asetäitjaks saatkonna sekretär.”, Järva Teataja, 16.12.1935, lk 2.

⁵⁷ Medijainen, lk 76.

⁵⁸ “Rootsi külalisi riigivanema juures”, Postimees, 12.06.1936, lk 3.

⁵⁹ “Rootsi kuninga vennapoeg Tallinnas”, Päewaleht, 12.06.1936, lk 3.

anti koolile 1000–1500 kroonine stardiraha.⁶⁰ Eesti riik jätkas väiksel määral kooli toetamist. 1936. aastal hakkas kooli toetama aga Rootsi riik. Selle järel lõppes Eesti riigi toetus.⁶¹

Kooli esimese lennu aktus oli kooli jaoks suursündmus. Selleks päevaks olid Haapsallu saabunud kooli rahaline toetaja Folke Bökman koos abikaasaga, büroodirektor Nils Källström jt., Tartu ülikooli professorid Per Wieselgren ja Sten Karling abikaasadega, haridusministeeriumi esindajad Paul Mägraken ja Albert Borkvell, Saksa kultuurivalitsuse esindaja Arved von Taube ja ajalehe Stockholms-Tidningen reportaažlennuk.⁶² Rootsi riigiantikvaar Sigurd Curman, Eesti peakonsul Isidor Fagraeus ja Folke Bernadotte olid Narva lõvi mälestusmärgi komisjoni liikmed ning Haapsallu saabunud Narvast. Lennukiga oli saabunud Stockholms-Tidningeni toimetuse liige, Carl Söderberg, korrespondendina, sest ajalehe toimetuses oli tekkinud suur huvi sündmuse vastu.⁶³

Riiklikud Ühingud asutati Rootsi suurlinnadesse, et tegeleda Rootsi ülemaailmsete probleemidega. Riikliku Ühingu Stockholmi osakonna vastutada oli Soome ja Rootsi. Rannarootslastega tegelemiseks loodi eraldi Eesti toimkond.⁶⁴ Riikliku Ühingu Eesti toimkonnal õnnestus kooli vilistlaste edasiõppimiseks hankida stipendiumid. Noorte toetamise plaan seisnes selles, et rannarootslased saaksid oma õpetajad, vaimulikud ja muud ametikandjad omade seast (ja mitte riigirootslaste seast).⁶⁵ Uurides noorte edasisi plaane, ilmnes, et vilistlased plaanisid õpinguid jätkata Tartu ülikoolis. Rootsi gümnaasiumis õpetati neid orienteeruma Rootsi rahvuslikes kultuuriküsimustes, kuid rõhutati, et nad on Eesti kodanikud ja peavad siiski tuttavad olema Eesti oludega.⁶⁶

Reinhold Kase ametiajal levisid kuuldused, et Rootsi nimetatakse uus saadik. Nimelt ilmus Nya Dagligt Allehanda's artikkel, milles väideti, et järgmiseks saadikuks saab August Rei.⁶⁷ Tegemist oli vaid kuulujutuga, mille täpne päritolu pole teada. Kase ametiaeg möödus ilma suuremate muudatusteta poliitikas. 1936. aasta algus möödus Rootsis riigikaitse ümberkorraldamise küsimuse taustal.⁶⁸

⁶⁰ Aman, lk 479.

⁶¹ *Ibid.* Lk 482.

⁶² *Ibid.* Lk 483.

⁶³ "Noored lahkusid koolist", Lääne Elu: Läänemaa häälekandja, 16.06.1936, lk 1.

⁶⁴ Aman, lk 505.

⁶⁵ *Ibid.* Lk 483.

⁶⁶ "Rootsist saabub nimekaid külalisi", Uus Eesti, 06.06.1936, lk 7.

⁶⁷ "A. Reid oodatakse Eesti saadikuks Stockholmi", Postimees, 02.06.1936, lk 3.

⁶⁸ RA, ERA.957.14.321, l. 10, Poliitiline ülevaade esimese veerandaasta kohta. 02.05.1936.

2. Saadik Heinrich Laretei ametiaeg 1936-1940

1936. aasta augustis nimetati Heinrich Laretei Eesti saadikuks Rootsi, Taani ja Norra.⁶⁹ Alates 1938. aasta novembrist töötas esinduses I sekretäri-konsulina Edgar Pärl, sama aasta detsembrist liitus atašeenaks Aksel Linkhorst. 1939. aasta juulis alustas pressiaatašeenana tööd Karl Ast. 1940. aastal võeti Tallinnasse lahkunud tõlgi ja ametniku Emilie Siemensoni asemele tööle Karin Berg.⁷⁰ Laretei ametiaeg oli eelnevatest kõige aktiivsem – nii ametiaja kestuse kui ka poliitilise olukorra tõttu.

2.1. Narva lõvi monumendi avamine

1928. aastal oli Tartus püstitatud monument ülikooli asutajale, Gustav II Adolfile. 1936. aastaks oli rootslaste seas tekkinud huvi püstitada mälestussammas ka Karl XII auks. Narva Linnavolikogu oli monumendi püstitamiseks otsustanud eraldada väike maatükk Pähklimäe mõisamaakohast, tingimusel, et sellest tehakse hiljem avalik park.⁷¹ 9. septembril valmis mälestussammas, mis ehitati Narva lahingu mälestuseks.⁷² Monumendil kujutatud lõvi oli valmistatud pronksist ning asetatud graniidist sambale. Mälestussammas oli umbes pooleteise meetri kõrgune ja kahe meetri pikkune.⁷³ Kuju soklil oli krooni kujutis, mille all seisis “C XII”⁷⁴ ja selle all lahingu toimumise aasta (1700) rooma numbrites.⁷⁵

Mälestussamba püstitamine oli Rootsi valitsuse poolne žest. Monumendi ametlik avamine leidis aset oktoobris, mõni nädal enne Narva lahingu õiget aastapäeva. Aukülaliste seas olid Rootsi kroonprints Gustaf Adolf ja krahv Folke Bernadotte, kuid pidustustest võtsid osa ka Eesti saadik Rootsis Heinrich Laretei, Rootsi esindaja Eestis Anders Koskull ja mitmed teised kõrged isikud.⁷⁶ Soome armeed esindas kindral Heikkinheimo. Eestipoolsetest esindajatest olid avamisel Jaan Tõnisson ja kindral Johan Laidoner.⁷⁷

Mälestusmärgi avamisel pidas krahv Folke Bernadotte kõne, milles rõhutas Narva ja Narva lahingu rolli Rootsi ajaloos: “Meie sõjaajaloo suurimad võidud langesid nendele väljadele,

⁶⁹ “August Rei välisministri abiks”, Sakala, 07.08.1936, lk 2.

⁷⁰ Medijainen, lk 77.

⁷¹ RA, ERA.2536.1.1339, l. 45, Narva linnavolikogu otsus, 07.10.1936. Kirjavahetus Rootsi printsi Gustav Adolfi visiidi ja Rootsi kuningale Karl XII-le mälestussamba avamise kohta.

⁷² “Härmamäe mälestusmärk on valmis”, Waba Maa, 10.09.1936, lk 1.

⁷³ “Rootsi lõvi saabus Narva”, Järva Teataja, 09.09.1936, lk 2.

⁷⁴ “Karl XII”.

⁷⁵ “Kolm generatsiooni”, Stockholms-Tidningen Eestlastele, 31.10.1950, lk 2.

⁷⁶ Laretei, lk 192.

⁷⁷ Aman, lk 499.

kus Rootsi, Eesti ja Soome pojad ühtlaselt võitlesid meie kuninga Karl XII juhtimisel.”⁷⁸ Kroonprints Gustaf Adolf toonitas oma kõnes mõlema riigi jätkuvaid sidemeid ja sõprust.⁷⁹

Monumendi avamine tekitas tugevaid tundeid rootslaste seas. Svenska Dagbladet’is ilmus artikkel, milles avaldati arvamust: “Ausamba avamine Narva lahinguväljale olevat igati väga kena nähe, ainult eestlased ärgu arvaku, et neid sellega loetakse kuulumaks Põhjamaade rahublokki.”⁸⁰ Tegemist on väga tugeva arvamusedusega rootslaste poolt, eriti arvestades, et eestlaste seas selliseid lootusi ei hellitatudki. Monumendi puhul oli tegemist Rootsi-poolse kingitusega, kuid siiski mälestusmärgiga Rootsi suurkujule. Viktor Aman kirjeldab monumendi mõtet järgnevalt: “450 rootslast olid lihtsalt sõitnud Narva, et õiges keskkonnas nautida oma esiisade vägitegude mälestust. Seejärel sõitsid nad koju tagasi ja Rootsi pronkslõvi jäeti üksi Narva nõmmele, teadmata, mis ta seal pihta hakkab.”⁸¹ 1944. aastal lõvi õhiti ning kuju taastati uuesti alles 2000. aastal.⁸²

2.2. Sandleri visiit Eestisse

1937. aasta veebruaris andis Rootsi välisminister Sandler Lareteile teada, et visiit Eestisse võiks toimuda sama aasta juunis.⁸³ Juunis toimuski Rootsi välisminister Sandleri visiit Eestisse. Tegemist oli vastukülaskäiguga 1935. aasta Seljamaa visiidile ning ühe osaga laiemast visiidist Balti riikidesse. Sandler saabus Eestisse 11. juunil Riiast.⁸⁴ Lennujaamas võtsid teda vastu välisministri kohusetäitja Oskar Kask, Eesti saadik Stockholmis Heinrich Laretei, välisministeeriumi bürojuhataja Karl Zirkel,⁸⁵ samuti protokollitöötaja Elmar Kirotar ja Rootsi esindaja Eestis Anders Koskull.⁸⁶ Sandler tegi esmalt Tallinna saabudes visiidi välisministri kohusetäitjale, millele järgnes toomkiriku ja parlamendihoone külastus.⁸⁷ Hiljem sõitis Sandler Nõmmele, kus välisminister Akel tervislikel põhjustel viibis. Õhtul korraldati Rootsi välisministri auks pidulik dinee.⁸⁸

12. juunil külastas Sandler sõjaväekalmistut, et asetada seal pärg langenud sõdurite hauale. Samal päeval leidis aset ka külastus Johan Laidoneri juurde ning eraaudients riigivanem

⁷⁸ “Karl XII mälestussamba avamine”, Päevaleht, 19.10.1936, lk 1.

⁷⁹ RA, ERA.2536.1.1339, l. 64. Prints Gustaf Adolphi kõne eesti lunch’il Narvas. 19.10.1936.

⁸⁰ “Narva mälestussammas ja Eesti suhted Rootsiiga.”, Uus Eesti, 23.10.1936, lk 4.

⁸¹ Aman, lk 499–500.

⁸² Peeter Tambu. “Rootsi lõvist lõvideni Rootsi terrassil”, Sirp, 09.12.2010

⁸³ RA, ERA.957.14.322, l. 113, Eesti saatkonna salajane kiri Välisministrile. 09.02.1937.

⁸⁴ “Minister R. Sandleri päevad Eestis”, Päevaleht, 11.06.1937, lk 3.

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ “Rootsi välisminister saabub reedel”, Uus Eesti, 09.06.1937, lk 3.

⁸⁷ “Minister R. Sandleri päevad Eestis”, Päevaleht, 11.06.1937, lk 3.

⁸⁸ “Rootsi välisminister Tallinnas”, Sakala, 14.06.1937, lk 1.

Konstantin Pätsi juures Kadrioru lossis. Lossis korraldati külalise auks ka lõunasöök. Pärastlõunal käis minister Pirital, et tutvuda ranna ja kloostriga varematega.⁸⁹ Külastusele järgnes õhtusöök, mille korraldas Eesti-Rootsi ühing.⁹⁰ Pärast õhtusööki külastas minister Estonia teatrit, kus vaatas ooperit “Faust”. Õhtul toimus Balti rahvaste ball.⁹¹

13. juunil külastas Sandler Rootsi põllutöökooli Pürksis, kus teda tervitasid kohalikud rannarootslased.⁹² Pürksis tutvus ta põllutöökooliga, esines loengul ja vestles kohalike rootslastega. Põllutöökooli aeda oli Rootsi välisministrit tervitama kogunenud pea 400 inimest. Kohalik rahvas oli Sandleri kohalolekust vaimustatud. Vastates tervitusele rõhutas ta Eesti-Rootsi häid suhteid ja tegi ettepaneku hüüda “Elagu!” Eesti-Rootsi sõprusele, mida ka tehti. Haapsalus külastas minister Rootsi gümnaasiumi ja lossivaremeid. Kuna õhtuks oli vaja tagasi Tallinnasse Rootsi saatkonda jõuda, polnud palju aega kooliga tutvuda. Enne lahkumist serveeriti siiski kohvi, mille peale Sandler ütles: “Kohvi joob rootslane ikka, olgu tal kui kiire tahes.” Õhtul ootas ministrit ees veel üks dinee.⁹³

14. mail tutvuti Tallinna linnaga, samuti toimusid nõupidamised välisministeeriumis. Samal päeval lahkus Sandler Eestist.⁹⁴ Tagasisõidul peatus ta korraks Helsingis. Lennujaamas tervitasid teda Soome välisminister Holst, välisministeeriumi kõrgemad ametnikud ja Rootsi saadik Helsingis.⁹⁵

Tagasi Stockholmi saabunud, rääkis välisminister oma reisist ajakirjanikele. Visiidil tutvus ta oma sõnul lähemalt Balti riikide sise- ja välispoliitikaga. Nende riikide majanduslik ja kultuuriline arenemine oli ministri sõnul teinud edusamme. Läbirääkimistel Balti riikide juhtivate isikutega olla arutatud koostöövõimalusi Rahvasteliidu raamides. Mitmel pool kõlas soove vastastikuse kaubavahetuse elavdamiseks ja kultuuriliste suhete tihendamiseks, eriti kui algatused pärineksid Rootsist.⁹⁶

Sandler saatis Oskar Kasele telegrammi, et tänu avaldada: “Lahkudes teile kaunilt ja meile nii mälestuste külaset maalt, loen oma kohuseks kõigest südamest tänada teie ekstsellentsi veetleva ja sooja vastuvõtu eest, mis minule ja mu kaaslastele Eestis osaks sai. Viin kaasa kustumatud mälestused sügavast sõprusest ja avameelsest sümpaatiast meie kahe maa vahel

⁸⁹ “Rootsi välisminister Tallinnas”, Sakala, 14.06.1937, lk 1.

⁹⁰ “Rootsi välisminister Sandler saabub reedel Tallinna”, Postimees, 09.06.1937, lk 6.

⁹¹ “Rootsi välisminister Tallinnas”, Sakala, 14.06.1937, lk 1.

⁹² *Ibid.*

⁹³ “Minister R. Sandler rootsi vähemusrahvuse keskel”, Päevaleht, 14.06.1937, lk 5.

⁹⁴ “Rootsi välisminister Tallinnas”, Sakala, 14.06.1937, lk 1.

⁹⁵ “Minister Sandler kiidab Balti riikide arengut”, Päevaleht, 15.06.1937, lk 3.

⁹⁶ *Ibid.*

ja väljendan oma soojemaid soove eesti rahva tuleviku heaks.” Tervitus- ja tänutelegrammi saatis Sandler ka puhkusel viibivale välisminister Friedrich Akelile.⁹⁷ Sandleri visiidis võib näha viisakusvisiiti. Avaldati sooje tervitusi ja soove, kuid sellele järgnevalt poliitiliselt midagi ei muutunud.

Laretei raportist Eesti välisministeeriumi 1937. aasta veebruaris ilmnes, et Rootsi poliitiliste parteide soov oli jätkuvalt säilitada riigi neutraliteeti. Peamiseks eesmärgiks oli hoiduda sõjalistest ja poliitilistest konfliktidest. Balti riigid kuulusid oma geograafilise asendi tõttu nende riikide sekka, kes aga konflikti sattuda võiksid.⁹⁸ Eelneva kahe aasta jooksul oli poliitilistes ringkondades Laretei hinnangul toimunud muutus mõtteviisis. Neutraliteeti ei kindlusta vaid Rootsi geograafiline asend, vaid seda seda tuleb kaitsta ja selle kaitsmiseks valmistuda.⁹⁹

Teisenenud poliitiline mõtlemine oli Laretei arvates eestlastele soodus, kuid ei võimaldanud veel teha ettepanekuid poliitiliseks koostööks. See oleks eestlastest jätnud abivajaja mulje.¹⁰⁰ Suhete parandamiseks esitas Laretei 1937. aasta veebruaris raportis välisministeeriumile viis teesi, mis tema hinnangul aitaks parandada suhteid kahe riigi vahel.¹⁰¹

Lühidalt kokkuvõttes ja täpsustades esitab Laretei järgnevad teesid:

1. Esialgu kõrvale jätta igasugused avalikud seletused ja deklaratsioonid meie soovist otsida poliitilist sidet Rootsi, piirdudes neis ainult kultuurilise ja majandusliku koostööga. Meie diplomaatiliste esindajate kokkupuutumistel rootslastega kui ka teiste riikide esindajatega tuleks puudutada ainult viimaseid. Sedasama ajakirjanduses.
2. Tuleks hoiduda igasugustest ettevõtmistest, mida Rootsi võiks tõlgendada kui poliitilist aktsiooni.
3. Edasi tuleks arendada kultuurilist läbikäimist, ära kasutades seda huvi, mis lähiajal Eesti vastu laialdastes ringkondades juba olemas on.
4. Tuleks katsuda astuda kontakti Rootsi välisministeeriumiga “informatsiooni korras”, käsitades vaid üksikuid konkreetseid küsimusi ja ilma avalikkust kaasamata.
5. Tuleks katsuda vähendada muljet nagu asuks Eesti välispoliitiliselt ebastabiilses olukorras ja sõjaohus.¹⁰²

⁹⁷ “Minister Sandler kiidab Balti riikide arengut”, Päevaleht, 15.06.1937, lk 3.

⁹⁸ RA, ERA.957.14.322, l. 110, Rootsi saatkonna kiri Välisministrile. 07.02.1937.

⁹⁹ RA, ERA.957.14.322, l. 110p, Rootsi saatkonna kiri Välisministrile. 07.02.1937.

¹⁰⁰ RA, ERA.957.14.322, l. 111, Rootsi saatkonna kiri Välisministrile. 07.02.1937.

¹⁰¹ RA, ERA.957.14.322, l. 111p–112, Rootsi saatkonna kiri Välisministrile. 07.02.1937.

¹⁰² RA, ERA.957.14.322, l. 111p–112, Rootsi saatkonna kiri Välisministrile. 07.02.1937.

Neid teese üritas välisministeerium edasises tegevuses ka järgida. Viieandast teesist järeldus, et juba 1937. aastal Eestit konfliktiohus maana nähti.

1937. aastal pingestas Eesti-Rootsi suhteid mõnel määral eestlaste korraldatud salapiiritusevedu.¹⁰³ Kogu piiritust, mida Rootsi veeti, nimetatigi seal Eesti piirituseks. Üritades leida probleemile lahendust, otsustasid Rootsi ja Soome ära osta Eesti piirituse toodangu ülejäägi. Läbirääkimiste tulemusena selles ka kokku lepidi. Rootslased aga ei teadnud, et suurem osa salapiiritusest pärines Poolast, kus seda oli odavam valmistada. Nii peatus küll Eesti salapiirituse vedu, kuid Poola salapiiritust veeti edasi.¹⁰⁴

Sõja eel oli aga Rootsi avalikkuse huvi pööratud läände,¹⁰⁵ mille taustal jäi vähe aega ja huvi pöörata tähelepanu Balti riikidele. Rootsi valitsusel oli enne Teist maailmasõda võimul peaminister, Per Albin Hansson, kelle peamiseks huviks oli tegeleda riigi siseprobleemidega.¹⁰⁶ Sandler üritas leida asendust Rahvasteliidule, mis Rootsi arvates oli oma kaitse-eesmärgi osas läbi kukkunud. Oslo grupi riikide¹⁰⁷ vahel oli loodud koostöö vaid kaubanduskokkuleppe kujul, mida ei suudetud laiendada kaitsekoostööks.¹⁰⁸ 1939. aasta veebruaris ilmnisid Karl Asti vestlustest Rootsi ajakirjanikega, et erinevates ringkondades peeti endastmõistetavaks, et Soome ja Balti riigid sõja puhkemisel kohe alguses sinna kistakse.¹⁰⁹

2.3. Konflikt Rootsi ajakirjanikega

1939. aasta juulis leidis aset vahejuhtum kahe Rootsi ajakirjanikuga: Nils Tersmeden, kes oli väidetavalt saadetud Eestisse Social-Demokraten'i korrespondendina, Stig Hartman aga Vecko Journalen'i esindajana. Nimelt olid mehed saabunud Eestisse ning koheselt nõudnud kohtumist välisministeeriumi poliitilise osakonna abidirektori, Albert Tattariga, kes aga teiste tökohustuste täitmise tõttu ei saanud nendega kohtuda. Ajakirjanikud soovisid külastada Kadrioru lossi ning sõita Orule, et kohtuda riigipeaga ning temast koduses keskkonnas pilti teha. See ei olnud aga samuti võimalik, sest president oli suvepuhkusel.¹¹⁰

¹⁰³ "Kas lõpeb piirituse salavedu Rootsi?", Postimees, 27.08.1937, lk 5.

¹⁰⁴ Laretei, lk 195.

¹⁰⁵ RA, ERA.1587.1.113, l. 4, Saatkonna sekretäri kiri Välisministeeriumi Informatsiooni büroole. 18.05.1939.

¹⁰⁶ Hadenius, lk 43.

¹⁰⁷ Soome, Rootsi, Norra, Taani, Belgia, Holland ja Luksemburg.

¹⁰⁸ Hadenius, lk 44.

¹⁰⁹ RA, ERA.957.14.704, l. 283, Rootsi saatkonna kiri Rootsi hoiakutest uue maailmasõda võimaluste arvestamisel. 18.07.1939.

¹¹⁰ RA, ERA.957.14.704, l. 364–365, Välisministeeriumi poliitilise osakonna salajane kiri saadik H. Lareteile. 10.06.1939.

Ajakirjanikud võtsid ühendust Rootsi saatkonna asjuriiga Eestis, Svante Hellstedtiga, et anda märku enda “halvast kohtlemisest”, mille osaks nad väidetavalt olid saanud. Kahe ajakirjaniku ebasünda käitumise ja Rootsi ajakirjanduses viimastes väljaannetes kajastatud artiklite tõttu tühistati nende priipassid ning ajakirjanikud olid sunnitud Eestist lahkuma.¹¹¹ Peagi ilmes aga, et väidetav Socialdemokraten’i ajakirjanik oli Eestisse sõitnud omal initsiatiivil ja tal puudusid ajakirjapoolsed kinnitused. Vecko Journalen olevat aga väikese tiraažiga kohalik leht, millel polnud poliitilist tähtsust.¹¹² Nende konfliktide tõttu algas arutelu, kas peaks keelama Rootsi ajakirjanike sissepääsu Eestisse. Viimaks otsustati siiski selle vastu, et ära hoida Rootsipoolset negatiivset suhtumist.¹¹³

Hellstedtiga tekkisid välisministeeriumil aga edasisest teravamad suhted. Eriti solvas Hellstedti, et välisministeerium ei arvestanud tema kui Rootsi kohapealse esindaja soovitud Tersmedenile ja Hartmanile, keda tema välisministeeriumi suunanud oli. Elmar Kirotar viis ta tähelepanu Arbeteren’i artiklile, milles Eesti riigipead solvati ning uuris, miks Hellstedt sellele reageerinud ega tähelepanu pööranud pole. Vastuseks ütles Hellstedt, et ta ei oska artikli kohta midagi öelda, sest pole seda lugenud.¹¹⁴

2.4. Olukorra teisenemine maailmasõja puhkemise järel

Teise maailmasõja puhkemise järel muutusid väheoluliseks Rootsi riigi sisemised probleemid ning uueks keskpunktiks tõusis globaalsest kriisist eemaldumine. Rootsi sisemine olukord oli valdavalt stabiilne, mistõttu oli see sõjaks paremini ettevalmistatud. Väliseid ohte oli aga mitu. Sõjale eelnevalt olid tehtud mõned katsed liitude sõlmimiseks, kuid need olid olnud tulutud. Nii oli valitsus sõja puhkedes keerulises olukorras, kus neil tuli paika panna oma neutraliteedi piirid.¹¹⁵ Sõja puhkedes andis Rootsi välja deklaratsiooni, kinnitades oma neutraliteeti. Rootsi avalik arvamus ei olnud selles osas ühel meelel, kuid neutraliteedile ei osatud pakkuda ühtegi alternatiivi.¹¹⁶

¹¹¹ RA, ERA.957.14.704, l. 364–365, Välisministeeriumi poliitilise osakonna salajane kiri saadik H. Lareteile. 10.06.1939.

¹¹² RA, ERA.957.14.704, l. 375, Rootsi saatkonna salajane kiri Välisministeeriumi poliitilise osakonna abidirektorile. 12.06.1939.

¹¹³ RA, ERA.957.14.704, l. 376, Rootsi saatkonna salajane kiri Välisministeeriumi poliitilise osakonna abidirektorile. 12.06.1939.

¹¹⁴ RA, ERA.957.14.704, l. 379p, Välisministeeriumi poliitilise osakonna direktori abi kiri Karl Astile. 17.06.1939.

¹¹⁵ Hadenius, lk 43–45.

¹¹⁶ *Ibid.* Lk 45.

NSVL vägede rünnak Soome vastu tekitas Rootsis tugevaid emotsioone. 1939. aasta novembris toimusid muudatused Rootsi valitsuses. Moodustati nn “koalitsiooni kabinet”, kust jäeti parteidest välja vaid kommunistlik partei. Välja vahetati mitmed ministrid, nende seas Sandler, kes oli toetanud aktiivsemat välispoliitikat. Oluline oli kinnitada oma neutraliteedipoliitikat. Avalik arvamus ja ajakirjandus oli soomlaste vastu sümpaatne, kuid valitsus keeldus Soomet otseselt sõjaväeliselt abistamisest. Soomlastele pakuti humanitaarabi, abiks saadeti Rootsi vabatahtlike vägi ning lubati sõjarelvi osta. Talvesõja puhkemine tõi tähelepanu alla Rootsi sõjalise ettevalmistuse küsimuse, sest selgus, et Rootsi ettevalmistus potentsiaalse rünnaku korral oli nõrk.¹¹⁷

Baaside lepingu sõlmimine tekitas Rootsis samuti ärevaid tundeid. Lepinguga oli NSVL antud õigus Saaremaale, Hiiumaale ja Paldiskisse rajada mereväebaase ja lennuvälju.¹¹⁸ Uuelt positsioonilt oleks NSVL vägedel olnud lihtne hõivata Ahvenamaa saar.¹¹⁹ Talvesõja algul püsis Rootsi tähelepanu küll valdavalt Soomel. Laretei hinnangul oli see Eestile kasulik, sest nii võis Rootsi avalikkus uute oludega kohaneda. Selle tõttu ei tohiks Eesti aga endale palju tähelepanu tõmmata.¹²⁰

Baaside lepingu järel püüdis Eesti saatkond esialgu varjata tegelikku olukorda Baltikumis.¹²¹ Eesti valitsus oli otsustanud baaside lepingut lojaalselt täita, et hoiduda raskematest nõuetest. Nii tuli välismaailmale luua kuvand, nagu oleks võim veel eestlaste käes.¹²² Nii palus Laretei välisministeeriumil saatkonnale saata iga teade, mis poliitiliste vabaduste laiendamist või riigikorra demokratiseerimist tõestaks. Suuremate muudatuste põhjenduseks toodi välja sõjalist seisukorda riigis.¹²³ Tollane pressitašee, Karl Ast, kirjutas oma mälestustes, et välisministeeriumi korraldustel tuli tal petta ajakirjandust ning luua mulje, nagu kõik Eestis toimuv oleks normaalne.¹²⁴

1939. aasta detsembris kirjeldab Laretei jutuajamisi, mille käigud rootslased uurivad, miks Eesti vastupanu üles ei näidanud. Saadiku põhjendusi kuuldes ei vaielda vastu, kuid küsijad tunduvad vastuste osas rahulolematud. Nii oli ringkondades tunda teatavat Eestit kritiseerivat suhtumist, eriti pärast Talvesõja puhkemist. Sümpaatia kuulub eeskätt soomlaste võitlusele,

¹¹⁷ *Ibid.* Lk 48.

¹¹⁸ Carlgren. Svensk utrikespolitik 1939–1945, lk 36.

¹¹⁹ *Ibid.* Lk 38.

¹²⁰ RA. ERA.957.14.704, l. 300, Eesti saatkonna kiri Välisministri abile. 01.12.1939.

¹²¹ Ilmjärv, lk 858.

¹²² Laretei, lk 205.

¹²³ RA. ERA.957.14.704, l. 300p, Eesti saatkonna kiri Välisministri abile. 01.12.1939

¹²⁴ Medijainen, lk 78.

kuid ka eestlaste vastu vaenulikud ei olda. Siiski levis üldine arusaamine, et Baltimaad on juba täielikult NSVL mõju all. Eriti poliitilistes ringkondades kardeti bolševiseerumist. Laretei hinnangul vaadati eestlastele kui “Vene agressiooni” ohvritele ning selle vaatekoha säilitamine oli kasulik.¹²⁵

Laretei hinnangul saadi 1940. aasta veebruaris poliitilistes ringkondades Eesti seisukohast enam-vähem aru. Eesti olukorda peeti küll ajutiseks ja seostati Soomes toimuvaga. Veebruaris kõlasid ka esimesed arvamused, et Eesti käitus sõjalisest konfliktist hoidudes targemini kui Soome. Laiemad ringkonnad olid hakanud Eestisse aga vaenulikult suhtuma ning sellega seoses oli ette tulnud mitmeid konflikte.¹²⁶ Üks Eesti üliõpilane näiteks olla soovinud osta lennupiletit üle Riia. Selle peale olevat üks rootslane küsinud talt pilkavalt, miks ta üle Soome ei sõida, kui Paldiski ja Hangö vahel otseühendus on.¹²⁷ Nii viidati Rootsi ajakirjanduses ilmunud teadetele Soome pommitamisest Eesti baasidest.¹²⁸ Rootsis viibivatele eestlastele jäeti sõimavaid kirju, sõimu alla sattusid ka eestlastest teenijatüdrukud.¹²⁹ Eesti välisministri hinnangul ei olnud üldsus aga eestlaste vastu otseselt vaenulik. Samuti ei näinud ta mõtet katsetes Rootsi üldsuse arvamust muuta ning leidis, et aja jooksul selgub, kas Eesti on õigesti talitanud.¹³⁰

Talvesõja lõppedes ilmusid Rootsi avalikkuses mõtteavaldused, et kui Soome ja Rootsi vahel oleks sõlmitud sõjaväeline liit ning selle liidu ja Balti riikide vahel vähemalt tihedam sõjaväeline koostöö, siis oleksid võinud nii Talvesõda kui ka baaside leping ära jääda. Neid arvamusi väljendati nii koosolekutel kui ka hiljem ajakirjanduses. Neid väljendusi ei tasunud Laretei hinnangul aga üle hinnata. Siiski oli lootus, et rootslaste seas on sümpaatiat eestlaste vastu tõusmas oli ning Soome ja Rootsi poliitika Eestiga koostööst huvi võiks tunda. Need lootused aga kunagi tõeks ei saanud ning 1940. aasta juunis anti Lareteile korraldus saatkond üle anda NSVL saatkonnale Stockholmis. Et aga võtmeid ei tohtinud üle anda ebaseaduslikule võimule, jäeti need Rootsi välisministeeriumi esindajale. Nii suletigi saatkond 1940. aasta augustis.¹³¹

¹²⁵ RA, ERA.957.14.704, l. 299–299p, Eesti saatkonna kiri Välisministri abile. 01.12.1939

¹²⁶ RA, ERA.957.14.704, l. 331–331p, Eesti saatkonna välispoliitiline ülevaade. 17.02.1940.

¹²⁷ RA, ERA.957.14.704, l. 331p, Eesti saatkonna välispoliitiline ülevaade. 17.02.1940.

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ RA, ERA.1587.1.114, l. 240, Välisministri kokkuvõtte välispoliitilise seisundi üle välis- ja riigikaitsekomisjoni koosolekul. 21.02.1940.

¹³¹ Laretei, lk 216.

3. Perspektiivid

Eesti-Rootsi suhted toetusid 1930. aastate teisel poolel majanduslikele ja kultuurilistele alustele. Vähesemal määral nähti koostöö perspektiive ka laiemalt. Hea näide sellest on 1937. aasta novembris aset leidnud vestlus Läti avalike asjade ministri, Alfred Bērziņši, ja Eesti saatkonna Lätis asjur Willem Kruusa vahel. Bērziņši hinnangul oli utoopiline loota, et Rootsilt või Skandinaavia riikidelt oleks oodata toetust sõjalise hädaohu korral. Sõja korral Ida-Euroopas jääks Rootsi erapooletuks ning kasutaks olukorda enesele majanduslikult kasulikuna ära. Rootsi sõjaline võimekus oli aga väga madal, kuna riik on juba terve sajandi sõjalisest tegevusest kõrvale jäänud. Bērziņši hinnangul oli võimalus Rootsile ja teistele Põhjamaadele läheneda vaid kultuuri ja majanduse valdkondades.¹³²

1934. aasta mais toimus vestlus Itaalia Rootsi saadiku ja Eesti Itaalia saadiku vahel, mille teemaks olid Rootsi-Balti suhted. Itaalia saadik, markii Paterno, leidis, et koostööd päsib Rootsis juba traditsiooniks muutunud poliitiline mitteaktiivsus ning Rootsi sotsialistide vana püüd hoiduda poliitilistest sidemetest teiste riikidega. Huvi Balti riikide vastu oli tema hinnangul tõusmas. Selle põhjuseks oli Rootsi arusaam, et riik ei saa jätkata isoleerituna. Ülemaailmne majanduskriis oli Rootsi majandusele mõjunud rusuvalt ning näidanud selle sõltuvust teistest riikidest. Sellest tekkis huvi luua püsiv majanduslik koostöö teiste riikidega. Saadiku arvates oleks Rootsi-Balti koostöö süvenemine võinud alata just majandussuhete järk-järgulise arenemisega. Sellega samaaegselt võiks toimuda ka kultuuriline lähenemine, kuna poliitiline koostöö võiks toimuda alles tulevikus.¹³³

1934. aasta veebruaris esitas Carl Lindhagen, endine Stockholmi linnapea, Riksdagi esimesele kambrile ettepaneku korraldada koostööd Balti riikide ja Põhjamaade vahel. Kolme Balti saadiku arutelu käigus Rootsis jõuti arusaamiseni, et ettepanekut ei tasu ülehinnata. Granti hinnangul polnud Lindhagenil endal ettepanekusse suurt usku ning kahtlustas, et Lindhageni motiiviks on hoopis Nobeli rahupreemia saamine.¹³⁴ Sarnase ettepaneku oli Lindhagen teinud juba 1933. aasta mais.¹³⁵ Kummalegi ettepanekule ei järgnenud tegevust.

1936. aastal ilmus Nya Dagligt Allehanda's Torvard Höjeri artikkel, milles ta toetas Rootsi-Soome-Eesti-Läti kaitseliidu ideed. Autori puhul oli tegemist Rootsi saatkonna Norra

¹³² RA, ERA.957.14.443, l. 6p, Eesti saatkonna salajane kiri Välisministeeriumi Poliitilise Osakonna direktorile. 02.11.1937.

¹³³ RA, ERA.957.13.763, l. 104, Eesti saatkonna kiri Vabariigi Välisministrile. 16.05.1934.

¹³⁴ RA, ERA.957.13.747, l. 361, Eesti saatkonna kiri Välisministri abile. 14.02.1934.

¹³⁵ RA, ERA.957.13.747, l. 366p, C. Lindhageni ettepanek Riksdagi I kambrile koostöötamise asjus vähemate, eriti Balti ja Skandinaavia, riikide vahel. 23.01.1934.

saadiku pojaga. Höjeri hinnangul ei suutnud Rahvasteliit kaitsta väikeriikide iseseisvust: “Rootsi julgeolekut saab kõige kindlamalt ja odavamalt kindlustada Systerbäcki, Narva ja Peipsi ääres. Tõeline Rootsi kaitsepoliitika peab taotlema liitu Soome, Eesti ja Lätiga kallaletungi vastu idast.”¹³⁶ Kuuldatavasti olid Höjeril ka natsionaalsotsialistlikud kalduvused. Artikli mõju ei tasunud saatkonna hinnangul ülehinnata, sest tegemist oli autori isikliku arvamusega, mis ei peegeldanud Rootsi laiemat arvamust.¹³⁷

Reinhold Kase hinnangul leviski poliitilise koostöö idee Balti riikidega teatud osa parempoolsete vaadetega noorsoo seas. Soovitud koostööl oli aktiivsuse maik, sest need ringid olid venevaenulikud, samal ajal olid enamus neist saksasõbralikud. Eesmärgiks oli tugevdada nn “kaitsevööndit idas” ja luua selle piirkonna riikidega tihedamat sidet. Sellel polnud aga mingit mõju Rootsi ametlikule välispoliitikale.¹³⁸

Eesti-Rootsi lähenemist, kuid eriti Põhjamaade orientatsiooni Eesti välispoliitikas toetas tugevalt Ilmar Tõnisson. Tõnisson mõistis hukka nii Balti liidu kui ka Balti orientatsiooni. Tema arvates peaksid Eesti riigi õiged välispoliitilised huvid olema suunatud põhja poole ning Eesti rahval on juba suur sümpaatia Põhjamaade vastu.¹³⁹ Neutraliteedipoliitika võimaldaks Eestil liituda nn “Põhjamaade rahublokiga”. Osalus selles blokis aitaks kindlustada ka edasist neutraliteeti ning pakuks muid hüvesid. Tõnissoni hinnangul olid Eesti ja Rootsi vahel tihedad majanduslikud ja kultuurilised sidemed, mis tulevikus veel tiheneda võiks. Rootsi vähemusrahvusel polnud eestlastega ühtegi konflikti.¹⁴⁰ Reaalsuses Eesti ja Rootsi vahekorrad täielikult ilma probleemideta polnud. Suuremaid konflikte rannarootslaste ja eestlaste vahel aset tõesti ei leidnud, kuid Rootsi riik ei olnud alati rahul nende oludega Eestis. Üksikuid perspektiive Eesti ja Rootsi suhetele ning nende suhetele nähti, kuid nendest soovidest ja püüdlustest ei tulnud midagi välja. Lindhageni puhul kaheldi mitmete inimeste poolt tema tõelistest eesmärkidest.

¹³⁶ RA, ERA.957.14.322, l. 99–99p, Saatkonna kiri Välisministeeriumi Poliitilisele Osakonnale. 18.04.1936.

¹³⁷ RA, ERA.957.14.322. l. 99, Saatkonna kiri Välisministeeriumi Poliitilisele Osakonnale. 18.04.1936.

¹³⁸ RA, ERA.957.14.322, l. 103–103p, Saatkonna kiri Välisministeeriumi Poliitilisele Osakonnale. 14.06.1936.

¹³⁹ Ilmar Tõnisson. „Eesti välispoliitika I.“ Akadeemia no. 3 (1937). Lk 179.

¹⁴⁰ Ilmar Tõnisson. „Eesti välispoliitika II“. Akadeemia no. 6 (1937). Lk 388–395.

4. Hinnangud vaikivale ajastule

1934. aasta sündmustele ei pöörata Stockholmi saatkonna raportites ja dokumentides üldse tähelepanu. Saatkonna ja välisministeeriumi suhtlemises pole justkui midagi muutunud – kõik jätkus vanaviisi. Sellest võib järeldada, et suurte väljendusavaldustega kartsid saatkonna töötajad endale tähelepanu tõmmata. Rootsi laiemate ringkondade arvamust Eestist mõjutas 1934. aasta võimuvahetus aga palju, eriti sotsiaaldemokraatide oma. Rootslaste seas jätsid negatiivse mulje aga uute diktatuurikallakuga režiimide meetmed teisitimõtlejatega tegelemisel.¹⁴¹

Need meeleolud levisid ka Rootsi ajakirjandusesse. 14. märtsi Svenska Dagbladet'is¹⁴² kinnitati, et Eestis tekkinud diktatuur oli kinnitatud fakt, kuid taolised avaldused ilmusid ka teistes ajakirjades. Sellepärast tuli suhteid uuesti siluma asuda. 26. oktoobri Socialdemokraten'is ilmus August Rei kirjutatud artikkel, milles käsitleti vabadussõjalaste liikumist ja põhiseaduse muutmist.¹⁴³ Autor kinnitas, et demokraatia kõrvaldati Eestis põhiseaduslikul ja demokraatlikul teel ning tegemist oli rahva jaoks paratamatu olukorraga. Orjuse all kannatanud rahval on võimatu nii kiiresti elujõulise demokraatiani jõuda.¹⁴⁴

Rootsi rahulolematuse Eestis toimuvaga suhteid siiski ei katkestanud. 1934. aasta märtsi algul kavandati Rootsi välisministri Rickard Sandleri visiiti Soome, Läti ja Eestisse sama aasta aprillis.¹⁴⁵ 18. aprillil avati Eesti ja Rootsi vahel lennuühendus, mis toimus läbi Helsingi.¹⁴⁶ Lennuki esimeste reisijate seas oli Rootsi riigiantikvaar Sigurd Curman, kes osales Eesti Rahva Muuseumi 25. aastapäeval. Stockholms avaldas ta Tidningen'i esindajale heameelt südamliku vastuvõtu ja heatahtlikkuse üle, mida ta Eestis kohtas. Üldist meeleolu kirjeldades ütles ta: “Mis mulle muuseas Eestis kõige enam silma torkas, on asjaolu, et kriisimeeleolust, mis kuu aega tagasi seal valitsenud, nüüd pea üldse enam midagi kuulda ei olnud. Nüüd valitseb maal täielik rahu.”¹⁴⁷

Endine riigivanem August Rei külastas Stockholmi 1935. aasta jaanuaris (22. – 24. jaanuar). Viisidi ajaks olid planeeritud kohtumised Riksdagi liikmetega ning Rootsi välisminister Sandleriga. Rootsi ajaleht Socialdemokraten tegi Reiga intervjuu, milles poliitik kinnitas

¹⁴¹ Carlgren, Rootsi ja Baltikum, lk 44.

¹⁴² “Diktaturen i Estland ett fullbordat faktum.”, Svenska Dagbladet, 14.03.1934, lk 6.

¹⁴³ “De Estniska demokraterna äro hoppfulla”, Socialdemokraten, 26.10.1934, lk 6.

¹⁴⁴ “Demokraatia langus Eestis”, Päewaleht, 26.10.1934, lk 2.

¹⁴⁵ “Rootsi välisminister tuleb Tallinna”, Päewaleht, 04.03.1934, lk 4.

¹⁴⁶ “Lennuühendus Rootsiiga avati täna”, Kaja, 20.04.1934, lk 3.

¹⁴⁷ “Eesti-Rootsi sild”, Postimees, 28.04.1934, lk 5.

ajakirjanikule, et Eestis pole diktatuuri ning Eesti jääb demokraatlikuks vabariigiks.¹⁴⁸ Oma reisi põhjuseks mainib Rei, et Eesti töolisliikumistel oli Rootsi sõpradelt palju õppida.¹⁴⁹ Tõenäoliselt ei olnud tegemist parteidevahelist koostööd soodustava visiidiga, vaid lepitava reisiga, et rootslastele kinnitada, et ühtegi suurt muutust ei toimunud. Seda sellepärast, et Rootsis oli tekkinud ärevus seoses Eesti olukorraga. Stockholmi saatkonna ajutise asjuri Artur Hamani arvates oli Rootsi sotsialistide teadlikkus Eestis toimuva kohta aga tegelikult madal.¹⁵⁰

Nii kiiresti meeleolud aga ei lahtunud. Rootsi sotsiaaldemokraatliku partei väljaanne Tiden avaldas 1935. aasta septembris artikli pealkirjaga “Estland under diktatur”.¹⁵¹ Artiklis kirjeldati, et kuigi Eesti valitsus proovib ennast esitleda parlamentaarsena, siis realselt on tegemist diktatuuriga. Diktatuur on autori, Sten Sjöbergi, arvates mõjutatud Saksa natsismist, kuid selle tegelikuks põhjuseks on Eesti segane majanduslik ja välispoliitiline olukord ning lähiajalugu.¹⁵² Artiklis kirjeldataksegi Eesti lähiajalugu, et jõuda seletuseni, kuidas diktatuur tekkis. Ka siit ilmneb hinnang, et vabadussõjalaste liitu ja selle liikmeid peetakse natsideks.¹⁵³ Selline hinnang ei olnud aga midagi võõrast – ka August Rei oma intervjuus Smålands Folkblad’ile nimetas neid natsideks.¹⁵⁴ “Uus Eesti režiim on tagasi löönud Saksa suunale orienteeritud natsismi riigis, kuid see on toimunud kodanike demokraatlike õiguste arvelt.”¹⁵⁵

1937. aasta Tiden’i artiklis “Estland i dag”¹⁵⁶ kirjeldati Eestit kui Rootsile kõigest Balti riikidest kõige lähemat riiki. Esiteks oli see geograafiliselt kõige lähem, teiseks pakkus see rootslastele ka suvituskohana palju huvi. Eesti on aga artikli sõnul oma “nägu Põhjala poole”, eriti Rootsi poole, pööramas. Artiklis meenutatakse Eesti ja Rootsi ühist ajalugu, millega põhjendatakse eestlaste elavat huvi rootslaste vastu.¹⁵⁷ Artikli autori, C. Hilmer Johanson arvates suutis Pätsi kehtestatud režiim “purustada sakslaste inspireeritud fašismi”, kuid sellega halvati kogu parteisüsteem ja töölisorganisatsioonidel ei olnud võimalik tegevust jätkata.¹⁵⁸

¹⁴⁸ RA, ERA.957.14.6, 1. 92, Saatkonna kiri Poliitilise Osakonna direktorile. 28.01.1935.

¹⁴⁹ “Estlands sociademokrati har icke förlorat hoppet om framtida social frihet”, Smålands Folkblad, 25.01.1935.

¹⁵⁰ RA, ERA.957.14.6, 1. 92, Saatkonna kiri Poliitilise Osakonna direktorile. 28.01.1935.

¹⁵¹ Tölkes “Eesti diktatuuri all”.

¹⁵² Sten Sjöberg, “Estland under diktatur”, Tiden, 29.09.1935, lk 504–507.

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ “Estlands sociademokrati har icke förlorat hoppet om framtida social frihet”, Smålands Folkblad, 25.01.1935.

¹⁵⁵ Sten Sjöberg, “Estland under diktatur”, Tiden, 29.09.1935, lk 504–507.

¹⁵⁶ Tölkes “Eesti tänapäeval”.

¹⁵⁷ C. Hilmer Johanson, “Estland i dag”, Tiden, 25.08.1937, lk 411–415.

¹⁵⁸ *Ibid.*

5. Kultuurikoostöö

5.1. Kultuur

Rootsi ei olnud huvitatud tihedast poliitilisest ja veel enam sõjalisest koostööst. Seega olid kultuurilised ja majanduslikud suhted olid väga tähtsal kohal. 1930. aastate alguses loodi Rootsi-Eesti selts, mis alates 1934. aastast hakkas avaldama aastaraamatut “Svio-Estonica”. Selles avaldati kirjatöid teemadel, mis puudutasid Baltikumi ja Põhjamaid, kuid peamine rõhk oli Eestil ja Rootsil.¹⁵⁹ Stockholmi kõrgkooli juures avati 1930. aastatel Balti instituut.¹⁶⁰ 1930. aastate lõpul tekkis idee asutada taoline Rootsi instituut ka Tartusse, kuid seda plaani ei jõutud teostada.¹⁶¹ Tartu ülikooli juurde oli siiski loodud rootsi keele professor. Seal hakati uurima näiteks rannarootsi murdeid. Seminarides osalesid ka mitmed rannarootslased.¹⁶²

1930. aastatel tegid Eesti ja Rootsi teadlased märgatavat koostööd kultuuripärandi säilitamise projektides. Üheks nendest oli Pirita kloostri varemete ühiskaevamised ja restaureerimistööd.¹⁶³ Kultuurikontaktid olidki suurel määral teadusliku iseloomuga.¹⁶⁴ Selle kõrval jäi eriti nõrgaks koostöö kirjanduse, kunsti ja muusika valdkondades. Rootsikeelseid raamatuid tõlgiti eesti keelde, kuid siiski vähem kui mõnedest teistest keeltest.¹⁶⁵

Kuigi kultuurilist koostööd nähti peamise meetodina arendada kahe riigi vahelisi suhteid, polnud need alati täiuslikud. Rootsi poolel kritiseeriti Eesti riigi vähenenud rahalist toetust rannarootsi koolidele, rootsi keele kui õppekeele olukorda, raskusi riigirootsi õpetajatele ja vaimulikele töö- ja elamislubade saamisel. Surve avaldamiseks peatati läbirääkimised kultuurikonventsiooni ja Rootsi instituudi loomiseks Tartusse, mida 1940. aastaks ei tehtudki.¹⁶⁶ Eestlased kinnitasid oma huvi abistada rannarootslasi nende küsimustes, kuid venitasid meetmete rakendamisega neis küsimustes. Üheks põhjuseks võib pidada Rootsi näiliselt väikest huvi Eesti vastu. Selle heaks illustratsiooniks oli Rootsi saadiku paigutamine Riiga ja mitte Tallinnasse.¹⁶⁷

¹⁵⁹ Aman, lk 504.

¹⁶⁰ Loit, „Relationen mellan Estland och Sverige 1918–1940“, lk 90.

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² Aman, lk 504.

¹⁶³ Loit, „Relationen mellan Estland och Sverige“ 1918–1940, lk 90.

¹⁶⁴ Carlgren, Rootsi ja Baltikum, lk 44.

¹⁶⁵ Loit, „Relationen mellan Estland och Sverige“ 1918–1940, lk 90.

¹⁶⁶ Carlgren, Rootsi ja Baltikum, lk 43.

¹⁶⁷ *Ibid.*

5.2. Rannarootslased

Rootsi avalikku arvamust ja poliitikuid huvitas kõige enam Rootsi vähemusrahvuse küsimus Eestis. Ajakirjanduses näis olevat alati ruumi nende olukorrast kirjutamiseks.¹⁶⁸ Siiski ei olnud Rootsi algselt huvitatud oma vähemusrahva evakueerimisest Eestist. Nende soovi järgi oleks rannarootslased vaja ümberasustada teiste rahvuskaslaste keskuste lähedusse.¹⁶⁹ Olukord ei muutunud kohe ka siis, kui tekkis vajadus rannarootslasi saartelt evakueerida. Laretei kaudu anti välisministeeriumile teada, et kui Eesti valitsusel peaks tekkima raskusi Pakri saare rannarootslaste ümberasustamisega, siis on Rootsi nõus mõned perekonnad evakueerima Rootsi, kuid kõne alla ei tulnud nende evakueerimine suuremas ulatuses.¹⁷⁰

Rannarootslaste puhul oli tegemist valdavalt Eesti rannaaladel elava vähemusrahvaga. Enamik neist pärinesid juba keskajal Eestisse tulnud Rootsi talupoegadest. Kaasaegsete rannarootslaste puhul oli tegemist madala sissetulekuga talupoegade, kalurite ja meremeestega. Rahvaarv oli languses, sest paljud noored lahkusid Rootsi, sest Eestis olid hariduslikud võimalused nende jaoks kesised. Just hariduse edendamiseks otsiti Rootsist toetust.¹⁷¹

Sellega hakkas 1930. aastatel tegelema Riikliku Ühingu Stockholmi osakonna Eesti komisjon.¹⁷² Korjandustega rannarootslaste toetuseks alustati 1934. aastal, sest leiti, et riigipoolne abi oli liiga väike. Rootsi ajakirjanduses hakati levitama ülekutseid, milles nimetati otseseks vajaduseks 15 000 krooni. 1935. aasta alguseks oli korjandusest kogunenud juba 7 500 krooni. Maikuu tehti pöördumine Rotary klubi poole Gävles. Nii oli kaks aastat hiljem kogunenud 9 658 krooni.¹⁷³

Suuremat edu saavutas Eesti komisjon Rootsi riigi juures. Riigi toetus kasvas Haapsalu Rootsi gümnaasiumile, Pürksi rahvakoolile ja Tallinna Rootsi koolile. Komisjon kirjutas Riikliku Ühingu kohalikele osakondadele (neid oli Rootsis umbes 80–90 ümber). 1936. aastal teatati umbes 20 osakonnast saabunud toetustest, mille summad varieerusid 10 ja 400 krooni vahel; Uppsala osakond eraldas oma Pürksi fondist 1 600 krooni. Suuremaid ja väiksemaid annetusi saadi rahas või kaupades; näiteks Pürksi rahvakoolile saadeti kunstväetist, viljaseemet, traktor ja tööriistad, mullikad, pull ja lambaid ning auto (lisaks tasuta bensiin

¹⁶⁸ RA, ERA.957.14.704, 1. 301, Eesti saatkonna kiri Välisministri abile. 01.12.1939.

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ RA, ERA.957.14.818, 1. 91, Telefonogramm Stockholmist Heinrich Lareteilt. 04.04.1940.

¹⁷¹ Carlgren. Rootsi ja Baltikum, lk 42.

¹⁷² Aman, lk 505.

¹⁷³ *Ibid.* lk 506.

Rootsi Põlevkivikonsortsiumilt); raamatuid, haiglavarustust, ajalehti lugemistubadesse.¹⁷⁴ Vahendite hankimine oli raske, kuid vajalik, töö.

5.3. Turism

1935. aastal tõusis rootslaste turismireiside arv Eestisse. Peamiseks põhjuseks arvati olevat rootslaste halvnevad suhted soomlastega ning uute suvituskohtade otsingut.¹⁷⁵ 1936. aastaks oli Rootsi turistide arv veelgi tõusnud. Madalate elamiskulude tõttu võisid Eestis igal aastal käia tuhanded riigirootslased. 1936. aastal lisandus Kalevipojale veel üks aurik ning aasta hiljem sõitis Rootsi vahet juba neli laeva.¹⁷⁶

Üheks populaarseks turismisihtkohaks oli rootslaste jaoks Haapsalu. Nii kutsuti Haapsalu tollane linnapea, Hans Alver ühe Stockholmi turismibüroo poolt 1938. aasta märtsis Rootsi, et lähendada suvituse ja turimisalaseid sidemeid ning määrata kindlaks koostöö alused eelolevaks suvitushooajaks.¹⁷⁷ Populaarseks sihtkohaks oli ka Pärnu, seda suurendati tänu heale laevaühendusele Tallinn-Stockholmi ja Pärnu-Stockholmi vahel. Suuremat turismi pärssivat aga välispassi ja viisa küsimus, millele lahendust oodati.¹⁷⁸ Kolmandaks populaarseks sihtkohaks oli Kuressaare.¹⁷⁹

Rootslasi tõmbasid Eestisse nii odavad hinnad kui ka Eesti ja Rootsi ühine ajalugu – “rootslane tahab meeeldi tutvuda isiklikult nende paikadega, kus tema esiisad võitlesid raskeid, kuid sageli kuulsusrikkaid võitlusi”.¹⁸⁰ See avalduski eriti hästi Rootsi lövi monumendi avamisel, mil suur hulk rootslasi avamispidustuste jaoks Eestisse saabunud olid. Baaside leping turismile täielikku piiri peale ei pannud. Veel 1939. aasta detsembris soovitas Eesti politseitalitus jätkata propagandat Eesti suvituskohtade, v.a. Haapsalu ja Kuressaare, kus see võimalik enam polnud, külastamiseks.¹⁸¹ Turism oli oluliseks kultuuri kokkupuute kohaks. Riigirootslased külastasid rahvuskaaslasi ning esivanemate lahingupaiku. Kultuurikontaktid toimusid kõige elavamalt teaduslikes valdkondades. Palju koostööd toimus just kultuuripärandi säilitamise projektides. Kõige kitsamad arengud toimusid aga visuaalse kunsti ja kirjanduse valdkonnas. Eestis oli avatud küll Rootsi keele professor, kuid Rootsis oli vähene huvi Eesti keele suhtes.

¹⁷⁴ Aman, lk 506.

¹⁷⁵ “2000 suvitajate Pärnus”, Vaba Maa: Pärnu väljaanne, 06.07.1935, lk 5.

¹⁷⁶ Aman, lk 499.

¹⁷⁷ “Dr. Alver sõidab Rootsi”, Hiiu Teataja, 11.03.1938, lk 1.

¹⁷⁸ “Suur huvi Rootsi Pärnule”, Pärnu Päevaleht, 11.12.1938, lk 4.

¹⁷⁹ “Kuressaare – õilsate suwerõõmude paradiis!”, Postimees, 31.05.1937, lk 5.

¹⁸⁰ “Suhted Rootsiiga soodsalt arenemas”, Uus Eesti, 22.09.1935, lk 4.

¹⁸¹ RA, ERA.1587.1.114, 1. 203, Presse-atašee kiri Saatkonnale Stockholmis. 23.12.1939.

Kokkuvõte

1934. aasta riigipöörde järgselt muutus Eesti ja Rootsi suhetes vähe. Autoritaarset režiimi kasutati suuresti vabandusena eemalduda Balti riikidest, kes piiririikidena rootslaste silmis tulevastesse Euroopa konfliktidesse sattuda võiksid. Sama aasta aprillis külastas Eestit Rootsi riigiantikvaar Sigurd Curman, kes imestas, kuidas Eestis olukord nii rahumeelne oli. Eesti uut riigikorda kritiseeriti ajakirjanduses veel mõnda aega pärast riigipööret, kuid diplomaatilises läbikäimises midagi ei muutunud ning Rootsi kõrgete isikute visiidid jätkusid. Sama aasta septembris saabus Eestisse ka Uppsala peapiiskop Erling Eidem, et ordineerida Hugo Bernhard Rahamägi.

1935. aastal leidsid aset Julius Seljamaa visiit Rootsi ja Rootsi sõjalaevastiku külastuskäik Eesti sadamatesse. Seljamaa võeti Rootsis sõbralikult vastu, kuid oma visiidil toonitas ta külastuse ametlikkust. Eestlaste väljendustel rootslastele ei tohtinud olla poliitilist ilmingut, vaid rõhutama pidi kultuurilisi ja majanduslikke sidemeid. Visiit sai positiivset kajastust nii Eesti kui ka Rootsi ajakirjanduses. Rootsi sõjalaevastiku visiit oli osa õppustest. Siiski külastasti mitmeid Eesti sadamaid, kus neid pidulikult vastu võeti.

1936. aasta suursündmuseks oli Narva lõvi monumendi avamine. Selleks käis Folke Bernadotte juba suvel asupaika otsimas. 1936. aasta oktoobris toimus mälestusmärgi pidulik avamine. Kohale tulid mitmed kõrged külalised Rootsist kuid ka niisama palju huvilisi. Kokku oli neid umbes 450 ringis. Mälestusmärgi püstitamist ega selle avamise pidustusi ei saa aga ülehinnata. Tegemist oli Rootsipoolse kingitusega, et mälestada Karl XII. Rootslased olid kohale sõitnud, et mälestada oma esivanema suurtegeusid ning naasid siis tagasi koju. Hiljem ilmus ka Rootsi ajakirjanduses avaldus, et eestlased monumendi püstitamise tõttu poliitilisi lootusi ei hellitaks. Reaalsuses saadi Eesti ringkondades sellest aru.

Laretei ametiaega jäid tormilised suhted Eesti ja Rootsi vahel. 1939. aastani ei leidnud aset suuremaid märgatavaid sündmusi. 1939. aasta juulis toimus Eesti saatkonna konflikt kahe Rootsi ajakirjanikuga. Sellele järgnesid konfliktid Rootsi esindajaga Eestis, Svante Hellstedtiga. Baaside lepingu sõlmimisega algas aga kriitiline aeg Eesti saatkonna jaoks. Laretei ülesandeks muutus kiiresti rootslaste maharahustamine ning suhete lappimine. Kriitiliseks muutusid suhted kuuldustega Soome pommitamisest NSVL-i baasidest Eestis. Talvesõja lõpuga hakkasid suhted vaikselt paranema. Palju selleks aga aega ei jäänud, sest sama aasta augustis suleti saatkond ning diplomaatilised suhted katkesid.

1934. aastast kuni 1940. aastani ei nähtud Eesti ja Rootsi vahelistes suhetes suuri perspektiive. Poliitiline koostöö oli välistatud, koostöö sai kesta vaid majanduslikel ja kultuurilistel aladel. Üksikuid unistajaid siiski leidis, kuid nende heast tahtest midagi välja ei kujunenud. Ka koostöö kultuurilisel pinnal polnud alati harmooniline. Riigirootslastele tekitas vahel pahameelt Eesti poliitika vähemusrahvaste vastu. Rahastus rootsikeelsetele koolidele oli väike. Pahameelt tekitasid ka kuuldused rootsikeelsete nimede eestindamisest. Kultuurikoostöö siiski ka nende konfliktide tõttu ei katkenud.

Tulevikus vääriks uurimist Rootsi saadikute Eestis hinnangud Eesti-Rootsi suhetele ning tegevus Riias. Eestlaste seas tekitas Eesti saadiku alalise asukoha määramine Riiga palju pahameelt. Sügavamat uurimist vääriks Rootsi esindaja Eestis, kes mitmel korral välisministeeriumi töötajatega konfliktidesse sattus. Eesti-Rootsi suhteid oleks võimalik uurida Helsingi ja Kopenhaageni saatkondade seisukohast ja materjalide kaudu.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Rahvusarhiiv

F 957 – Välisministeerium

F 1587 – Eesti saatkond Stockholmis

F 2536 – Narva Linnavalitsus

Eesti perioodika

Hiiu Teataja: Hiiumaa häälekandja,

Järva Teataja

Kaja

Lääne Elu: Läänemaa häälekandja

Maamees: "Vaba Maa" põllumajandusline osa

Postimees

Päevaleht

Pärnu Päevaleht: ühiskondlik-poliitiline ajaleht

Sakala

Uus Eesti

Vaba Maa

Vaba Maa: Pärnu väljaanne

Rootsi perioodika

Smålands Folkblad

Socialdemokraten

Stockholms-Tidningen Eestlastele

Svenska Dagbladet

Tiden

Sekundaarkirjandus

- Aman, Viktor. *Raamat Eestimaa rootslastest. Kultuurilooline ülevaade*. Tallinn: Argo, 2017.
- Carlgren, Wilhelm M. *Rootsi ja Baltikum. Maailmasõdade vahelisest ajast sõjajärgsete aastateni. Ülevaade*. Tallinn: Olion, 1995.
- Carlgren, Wilhelm M. *Svensk utrikespolitik 1939–1945*. Stockholm: Allmänna förlaget, 1973.
- Hadenius, Stig. *Swedish politics during the 20th century*. Stockholm: Swedish Institute, 1990.
- Ilmjärv, Magnus. *Hääletu alistumine. Eesti, Läti ja Leedu välispoliitilise orientatsiooni kujunemine ja iseseisvuse kaotus 1920. aastate keskpaigast anneksioonini*. Tallinn: Argo, 2010.
- Laretei, Heinrich. *Saatuse mängukanniks. Mällu jäänud märkmeid*. Tallinn: Abe. 1992.
- Loit, Aleksander. *Relationen mellan Estland och Sverige 1918–1940. En översikt. Annales Societatis Litterarum Estonicae in Svecia: No. 13 (2006)*.
- Medijainen, Eero. *Saadiku saatus*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1997.
- Pusta, Kaarel R. *Saadiku päevik*. Tallinn: Olion, 1992.
- Rohtmets, Priit. *Friedrich Akel – silmaarst, diplomaat ja riigimees*. Tartu: Rahvusarhiiv, 2021.
- Tambu, Peeter. *Rootsi lõvist lõvideni Rootsi terrassil*. Sirp, 09.12.2010. <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/arhitektuur/rootsi-lovist-lovideni-rootsi-terrassil/> (vaadatud 19.05.2023).
- Tõnisson, Ilmar. *Eesti välispoliitika II*. Akadeemia: No. 6 (1937).
- Tõnisson, Ilmar. *Eesti välispoliitika I*. Akadeemia: No. 3 (1937).

Internetileheküljed

Eesti ja Rootsi diplomaatilised suhted 100. Eesti suursaatkonna Stockholmis veebileht.

<https://stockholm.mfa.ee/et/eesti-ja-rootsi-diplomaatilised-suhted-100/>. (Vaadatud 22.05.2023)

Välisministeeriumi veebileht.

<https://www.vm.ee/rahvusvaheline-suhtlus-uleilmne-eestlus/regionaalne-koostoo/pohja-balti-koostoo-nb8> (Vaadatud 22.05.2023)

Summary

In 1921 the Kingdom of Sweden recognized the newly independent Republic of Estonia. In the following years diplomatic relations between the two countries were established. The first Swedish Envoy to Estonia, Ulf Torsen Undén, was accredited in 1921. The first Estonian Envoy to Sweden, Friedrich Akel, was named in 1928. In the following years, multiple envoys and chargé d'affaires were accredited to Estonia and Sweden.

In this thesis I will analyze the activity of the Estonian Legation in Sweden from 1934 to the severance of diplomatic relations in 1940 in connection to the diplomatic relations between Estonia and Sweden. The purpose of this thesis is to analyze the developments in the relations between Estonia and Sweden and the potential for future relations as seen by the contemporaries. An important focus is directed towards the visits by notable people and significant events.

An important aspect of Swedish-Estonian relations was the cultural collaboration, which happened mostly in the field of cultural and academic exchange, as the Swedish government was not interested in political collaboration. The cultural collaboration was, however, not without its problems. The Swedes were not happy about the minority politics of Estonia's authorities after 1934. The state funding to Swedish schools was low. The Swedes were also not very happy about the rumors of the forced "Estonianization" of historically Swedish personal and place names and. There were few who believed that there was potential to expand the Estonian-Swedish relations, but their views and initiatives were without results.

The so-called era of "silence" did not have an extensive impact on the relations between Estonia and Sweden. The pretext of an authoritarian regime in Estonia helped the Swedes to distance themselves from the Baltic States, as they predicted that these countries would be torn into future military conflicts. A month after the coup in Estonia, the Swedish National Antiquarian, Sigurd Curman, visited Estonia. Curman was surprised how the situation in the country could be so calm. The political situation after the coup found backlash in the Swedish media. The diplomatic relations, however, did not suffer significantly.

In September of 1934 the Uppsala archbishop Erling Eidem visited Estonia to ordain Hugo Bernhard Rahamägi as the new bishop of the Estonian Evangelical Lutheran Church. In 1935 the Estonian foreign minister Julius Seljamaa visited Stockholm. He was welcomed warmly, but during his visit Seljamaa emphasized the formal nature of the visit and stressed that it did

not have any political implications. The visit was reflected positively in both Estonian and Swedish media. During the summer of the same year, the Swedish Navy visited Estonia. This visit was unofficial but the marines were welcomed ceremonially.

The main event in 1936 was the opening of the “Rootsi lõvi” (Swedish Lion) monument in Narva. The monument was opened in October with grand festivities. Many Swedish high officials arrived in Estonia for the occasion. The monument was however a gesture of good will from the Swedish government. The Swedes had arrived in Estonia to celebrate the memory of their former King – Karl XII. The establishment of the monument and the celebrations surrounding it did not have any political implications.

The following years were turbulent for the diplomatic relations between Estonia and Sweden. The Estonian Envoy, Heinrich Laretei, was a key character in the continued relations between Estonia and Sweden. In 1937 he sent a report to the Foreign Ministry, detailing what the best course of action could be in the future. The ministry did use some of his suggestions in their further work. In July of 1939 the Legation of Estonia had a conflict with two Swedish journalists. This evolved into a conflict with the Swedish Consul in Estonia, Svante Hellstedt. Following the signing of the Bases Treaty, the Estonian Legation in Sweden experienced difficulties. The Envoy had to try to calm down the nervous Swedes and mend the relations. Especially critical were the rumors about the bombing of Finland from USSR bases located in Estonia. After the peace treaty of the Winter War, relations seemed to start to recover. The annexation of Estonia and closing of the Legation in 1940 broke the diplomatic relations between Estonia and Sweden.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ketlin Lillepuu

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

„Eesti-Rootsi suhted 1934-1940”,

mille juhendajateks on Janet Laidla ja Silver Loit,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Ketlin Lillepuu, 22.05.2023